

LUİS OCAMPO'NUN AÇIKLAMALARI VE ERMENİSTAN'IN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ ÜYELİĞİ: KARABAĞ İHTİLAFINDA MAHKEME TARAFSIZ KALABİLECEK Mİ?

Onur URAZ

Öğretim Görevlisi Dr.

Analiz No : 2023 / 21

10.10.2023

Giriş: Uluslararası Ceza Hukukunun Kangrenleşmiş bir Sorunu Olarak Tarafsızlık

Uluslararası ceza hukuku ve yargısına ilişkin en sık ortaya konan eleştirilerden biri □ belki de birincisi □ tarafsızlık testinden defaatle sınıfta kalmaları olmuştur. Bu görece genç alanın kısa tarihine bakıldığında, tarafgirlik eleştirilerinin abartılı veya yersiz olduğunu iddia etmek pek mümkün görünmemektedir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrası, müttefiklerin uzlaşması ile başlatılan uluslararası ceza hukuku yargılamalarında büyük ekseriyetle karşı cephedeki ülke asker ve vatandaşları mahkeme önüne çıkarılmıştır. Başka bir deyişle, her ne kadar özellikle Nazi Almanyası'nın işlediği hukuka aykırı fiillerin niteliğinin ve büyüklüğünün doğal bir sonucu olarak yargılamaların ağırlıklı olarak bu fiillerden sorumlu kimselere yönetilmesi beklenir olsa da, özellikle savaş suçları bakımından sorumlu müttefik askerlerin ve siyasetçilerin yargı önüne hakkıyla çıkarıldığını söylemek mümkün değildir. Öyle ki, Dresden, Hiroşima ve Nagasaki gibi şehirlerde yaşanan insanlık dramlarının sorumlularının bir nevi alınan zaferi kendilerine kalkan ettikleri iddia edilebilir. Bu sebeple bu dönemin yargılamalarına ilişkin sıklıkla kazananın adaleti (victors justice) eleştirileri getirilmiştir.[1] Yine bu yargılamalar sırasında başta kanunilik ilkesi olmak üzere, hukukun temel ilkelerinden birçoğunun □ en kibar ifadesi ile- oldukça esnek bir şekilde yorumlandığı da açıktır. Benzer şekilde, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş biçimi ve kararlarındaki yaklaşımı, başta Sırbistan toplumunda olmak üzere, kimi çevrelerce Mahkemenin uyuşmazlığın tüm taraflarına aynı mesafede olmadığı kanaatini uyandırmıştır.[2] Bu dönemde uluslararası hukuka açıkça aykırı olan NATO Bombalamaları, Orta Doğu ve Kuzey Afrikadaki askeri harekâtlar bakımından da uluslararası cezai sorumluluk tartışması hiçbir zaman olgunlaşarak bir yargılamaya evirilmemiştir.

20. Yüzyılın sonuna gelinirken Roma Statüsü ile oluşturulan ve 2002 yılında çalışmalarına başlayan Uluslararası Ceza Mahkemesinin (UCM) kurulmasının altında yatan temel sebeplerden biri de, uluslararası ceza hukukunun, tabiri caizse, emekleme dönemlerinde

yarattığı bu tarafgirlik algısını değiştirmektir. Nitekim, UCMnin ilk başsavcısı olan Luis Moreno Ocampo, 2005 yılında Dışişleri Bakanlıklarının hukuk müşavirleri ve danışmanlarıyla yaptığı görüşmede bu hususu şu cümlelerle vurgulamıştır: Case selection is carried out through careful analysis based on the principles of objectivity and impartiality, and in accordance with the criteria set out in Article 53 of the Rome Statute. [3] Ancak bu idealin gerçekleştiğini söylemek ne yazık ki yine zor görünmektedir. İlk olarak, UCMnin uzunca bir süre sadece Afrika kıtasında meydana gelen olaylara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yürütmesi □ özellikle de bu dönemde Afganistan ve Irak hadiseleri olmak üzere birden fazla Batı kaynaklı muhtemel uluslararası ceza yargılaması gerektirebilecek durum mevcutken □ UCMnin güvenilirliğine olumsuz yönde etki etmiştir. [4] Her ne kadar bu durumun önemli bir sebebi ABD, Rusya ve Çin gibi süper güçlerin Roma Statüsünü ve dolayısıyla UCMnin yargı yetkisini kabul etmemesi olsa da, UCMnin ülkesellik sebebiyle kimi Batılı şüphelilere ilişkin soruşturma başlatabileceği durumlarda dahi gösterdiği çekingenlik rahatsızlık yaratmıştır. Öyle ki, UCMnin özellikle Afrikayı hedef alan,[5] post-kolonyal niteliğe haiz bir batı aygıtı olduğu eleştirisi sıklıkla dile getirilmiş, bu bağlamda birçok Afrika ülkesi UCMye olan ilgisini ve güvenini kaybetmiştir.[6]

UCMnin tarafsızlığına ilişkin bu algıyı güçlendirilen en son hadise ise Rusya-Ukrayna savaşındaki yaklaşımı olmuştur. Ukrayna, Roma Statüsüne taraf olmamakla beraber, ilki 9 Nisan 2014te olmak üzere,[7] Statünün 12(3) maddesine dayanarak verdiği iki ayrı deklarasyonla 21 Kasım 2013 sonrası dönemde kendi topraklarında gerçekleşen ve Roma Statüsünde belirtilmiş suçlarla alakalı olarak UCMnin yargı yetkisini tanımıştır.[8] Bu noktada Ukraynanın, UCMyi adalet aranacak bir kurumdan ziyade, Rusyanın eylemlerine karşı bir hukuk silahı olarak kullanmak niyetinde olduğu iddia edilebilir. Zira, Statüye taraf olmamakta ısrar eden Ukrayna, Rusyanın Kırım ilhakını müteakiben deklarasyon vererek niyetini görece açık biçimde ortaya koymuştur. UCMnin savcılık makamının duruma ilk aşamada ihtiyatlı yaklaştığını söylemek mümkündür. Fakat, 2022 yılındaki Rusya müdahalesi ve yeni başsavcı Karim Khanın göreve gelmesinden sonra durum dramatik biçimde değişmiştir. UCM savcısı 28 Şubat 2022de soruşturma açmak için yetki isteyeceğini belirtmiştir. Bunu büyük çoğunluğu batılı devletlerden gelen başvurular izlemiş ve 2 Mart 2022 tarihinde resmi soruşturma açılmıştır. Savcılığın başvurusu üzerine ise ön-inceleme divanı, 17 Mart 2023te Başkan Putin ve çocuk hakları komiseri Lvova-Belova hakkında yakalama kararı çıkarmıştır. Kararın gerekçesi ise her bir şüphelinin, Ukraynalı çocukların zararına olarak, nüfusun (çocukların) hukuka aykırı olarak sınır dışı edilmesi ve nüfusun (çocukların) Ukrayna'nın işgal altındaki bölgelerinden Rusya Federasyonu'na hukuka aykırı olarak nakledilmesi şeklindeki savaş suçundan sorumlu olduğuna dair makul gerekçelerin varlığı olarak belirtilmiştir.[9]

Dikkate değer bir diğer husus ise ABDnin bu soruşturma için UCMye verdiği açık destektir. Daha birkaç yıl öncesine kadar, bir önceki UCM Başsavcısı Fatou Bensoudanın ABDnin Afganistandaki fiillerine ilişkin soruşturma başlatma girişimi karşısında, mahkemeye maddi yaptırımlar uygulayan,[10] tüm savcılık ekibinin vizelerini iptal eden ABDnin,[11] mesele Ukrayna olunca mahkemeye verdiği sınırsız destek UCMnin politik bir silaha dönüşmekte olduğu eleştirilerine hak verir niteliktedir. Benzer şekilde başsavcı Khanın geçtiğimiz günlerde UCM Kiev bürosunun açılışı vesilesi ile Ukrayna Başkanı Zelenskyye yaptığı hususi ziyaret ve ziyarette soruşturmaya dair görüş alışverişinde bulunması

tarafsız hareket etmesi beklenen bir kurumla bağdaşmamaktadır.[12] Tabi ki bu eleştiriler Rusyanın Ukraynaya yaptığı müdahalenin ve işlediği fiillerin hukuka uygun olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak halihazırda tarafsızlığı fazlasıyla sorgulanan bir sistemin ve aktörlerinin hareket biçimleri uzun vadede kurumun politik güdümlü olarak algılanmasını güçlendirebilecektir. Bunun sonucunda, UCMnin giderek tarafsız ve hak temelli bir mahkemedem, düşman ceza hukukunun sancağını taşıyan bir kurum haline geldiği eleştirisine yol açabilecektir.

Yeni Bir Test Olarak Karabağ Meselesi

Ukrayna sorunu çerçevesinde zaten bir yol ayrımında olduğu gözlemlenen uluslararası ceza hukuku sisteminin ve UCMnin karşı karşıya kalacağı yeni bir yol ayrımı da Karabağ konusu olarak ufukta belirmektedir. Özellikle Ermeni diasporasının ve bağlı lobilerin, 2. Karabağ Savaşı sonunda Azerbaycanın - BM Güvenlik Konseyi kararlarınca defalarca teyit edildiği üzere de jure olarak egemen olduğu - Karabağ bölgesinde de facto egemenliği yeniden tesis etmesi karşısında hukuki argüman ve moral üstünlük arayışları olduğu görülmektedir. Savaşta yenilgiye uğrayan Ermenistanın bölgedeki Ermeni kültürel varlıklarının yok edildiği,[13] Karabağda mukim Ermeni kökenli bireylerin ayrımcılığa uğradığı,[14] bu grupların kendi kültürlerini yaşamalarına izin verilmediği ve bölgeden gitmeye zorlandığı gibi iddialarda bulunmuşlardır.[15] Bu iddialar uluslararası yargı süreçlerine de taşınmış olup, Ermenistan devleti Azerbaycanın Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesini ihlal ettiği iddiası ile Uluslararası Adalet Divanına başvuruda bulunmuştur. Öte taraftan Azerbaycan da aynı sözleşmeye dayanarak karşı dava sürecini başlatmış, bunun yanısıra Karabağın işgal altında kaldığı süreçte doğal kaynaklarına ve doğal yapısına zarar verildiğinden cihetle Bern Sözleşmesi kapsamında tahkim süreci başlatmıştır.[16]

Ancak 2020 yılından beri giderek yükselen ve geçtiğimiz hafta Azerbaycan ordusunun operasyonuna sebebiyet veren Ermeni ayrılıkçı grupların faaliyetleri ve buna bağlı olarak Laçın koridorunun rejimi hususundaki ihtilaf, halihazırda uluslararası hukuku meşgul eden Karabağ anlaşmazlığına bir uluslararası ceza hukuku ayağı da ekleyecek gibi görünmektedir. Bu çıkarımı, geçtiğimiz haftalarda meydana gelen ve yazımızın temel konusunu teşkil eden iki önemli gelişmenin ışığında yapmak mümkün görünmektedir. Bunlardan birincisi Ermenistanın UCMye üye olması, diğeri ise UCMnin ilk savcısı Ocamponun Karabağda soykırım suçunun işlendiğine dair ortaya attığı iddialardır.

Ermenistanın UCMye Üyeliği: Yeni Bir Myanmar/Bangladeş Hülyası mı?

İlk olarak Ermenistanın UCMye üyelik girişimi ile başlamak gerekirse, Ermenistanın UCM üyeliği hayali yeni bir mesele teşkil etmemektedir. Aslına bakılırsa, Ermenistan Roma Statüsünü 1998de imzalamış, ancak 2004 yılında Ermenistan Anayasa Mahkemesi Statüyü Ermeni Anayasasına uygun bulmayınca Statüyü onaylayıp taraf devlet haline gelememişti. Anayasa Mahkemesi gerekçe olarak, Roma Statüsü'nün Ermenistan Cumhuriyeti Anayasası ile özellikle iki önemli açıdan çeliştiğine hükmetmişti. Bunlardan ilki UCMnin

Ermenistan Cumhuriyeti'nin ulusal cezai yargı yetkisine ilişkin tamamlayıcılığı sorunu ve ikincisi, Statünün 105. Maddesi uyarınca hüküm giymiş kişilere af ve genel af tanınması için ulusal süreçlerin kullanılması olarak belirtilmişti.[17] 29 Aralık 2022de ise Ermenistan hükümeti yeniden bir girişimde bulunarak Statüyü onaylama ve üyeliği tamamlama sürecini başlatmıştır. Konu bir kez daha Anayasa Mahkemesi önüne geldiğinde ise, ilgili herhangi bir Anayasa hükmü değişmemesine rağmen, Ermenistan AYMsı bu kez çelişki olmadığı kararı almıştır. Karar en temelde Ermeni Anayasası ile Roma Statüsü'nün aynı ilke ve amaçları taşıdığını, UCMnin tamamlayıcı rolünün bir Anayasa ihlali değil, tam aksine Ermenistanın kendi Anayasası ve paralel olarak Roma Statüsündeki ilkelere uygun hareket edemediği noktalarda, UCMnin devreye girerek Anayasal ilkeleri gerçekleştirir nitelikte olduğu sonucuna varmıştır. Yine mahkeme geriye dönük yargı yetkisi yaratan deklarasyonun Anayasal bir ihlal yaratmadığını, zira tüm ilgili suçların zaten Ermeni hukukunda da yasadışı olduğunu vurgulamıştır.[18] Hiçbir lafzi değişiklik olmadığı halde, Ermenistan Anayasa Mahkemesinin değerlendirmesindeki keskin değişim dikkate şayandır. UCMye katılım konusunda geçtiğimiz hafta Ermenistan Meclisinin katılım yönünde onay vermesi ile beraber herhangi bir engel kalmamıştır.[19]

Peki Ermenistan UCMye üye olarak neye ulaşmak istemektedir? İlk bakışta varsayılabilecek olanın aksine Ermenistanın amacının 2. Karabağ Savaşında Azerbaycan kuvvetlerinin işlediğini iddia ettiği kimi suçları bu uluslararası platforma taşımak olmadığı görülmektedir. Roma Statüsünün 12(3) Maddesi, bir Devlete, Statüye sonradan taraf olduğu koşullarda dahi, vereceği deklarasyonla, UCMnin ülkesi ve vatandaşları üzerindeki yargı yetkisini, Statünün yürürlüğe girdiği tarihten daha geri olmamak kaydı ile, geri yürütme hakkı vermektedir. Yani, örneğin, Statüye bugün imza atan bir devlet, Statü kapsamındaki UCMnin ülkesi ve vatandaşlarına dair yargı yetkisini 1 Haziran 2002 tarihinden itibaren gerçekleşen olaylara ilişkin olarak tanıyabilir. Ancak Ermenistanın yargı yetkisini çok sınırlı bir biçimde geri yürütmeyi, 10 Mayıs 2021 sonrasında meydana gelen vakıalar için yargı yetkisi yaratmayı öngördüğü anlaşılmaktadır. Bu durumda 2. Karabağ Savaşına bağlı iddialar otomatik olarak zaman bakımından UCMnin yargı yetkisi dışında kalmaktadır.

Ermenistanın tarih seçimi kanımızca hususi bir hedefe yönelik niyeti belli etmektedir. Bu da Karabağda mukim olan Ermeni azınlığa karşı Azerbaycanın insanlığa karşı suçlardan olan zorunlu göç ettirme (forced deportation) suçunu işlediği iddiasını UCM önüne taşıyabilmektir. Lakin bu noktada Ermenistanın önüne çıkacak iki temel engel vardır. Bunlardan ilki yargı yetkisi, ikincisi ise suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı olacaktır. Yargı yetkisi husus ile başlamak gerekirse, UCMnin yargı yetkisi (Madde 13(1-(b))deki Güvenlik Konseyi havaleleri istisnası bir yana bırakılırsa), ancak ilgili fiil üye devletin ülkesinde veya üye devletin vatandaşı tarafından işlenmişse doğmaktadır. Karabağın Azerbaycanın toprağı olduğuna ilişkin uluslararası hukuk camiasında en ufak bir soru işareti yoktur ve bu durum birden fazla Güvenlik Konseyi kararı ile teyit edilmiştir. İddia edilen suçun müsebbiplerinin de Azerbaycan vatandaşı olması hasebiyle, ilk bakışta Ermenistanın UCM üyeliğinin Karabağa herhangi bir etkisi olmayacak gibi görünse de, UCM 1. Ön İnceleme Dairesinin Myanmar/Bangladeş soruşturmasına ilişkin yaptığı yargı yetkisi değerlendirmesi çerçevesinde UCMnin Ermeni iddialarını inceleme olasılığı bulunmaktadır.

İlgili değerlendirmeye göre, her ne kadar Myanmar UCM üyesi değilse ve Rakhine Müslümanları Myanmar topraklarında belirli insanlığa karşı suç teşkil edebilecek fiiller ile karşı karşıya kalmışsa da, zorla göç ettirme fiili doğası gereği sınır aşan, ve bu bakımdan bir ülkede başlayıp başka bir ülkede nihayete erebilecek niteliktedir. Rakhine Müslümanlarının zorla göç ettirildiği iddia edilen ülke olan Bangladeş ise UCM üyesidir. Bu bakımdan Daire, zorla göç ettirme suçu iddiası özelinde yargı yetkisinin doğduğuna hükmetmiştir.[20] Benzer bir mantığın takip edilmesi halinde,[21] Karabağa ilişkin zorla göç iddialarının UCMye taşınması mümkün hale gelecektir. Kanımızca bu tarz bir yaklaşım, Roma Statüsünün üzerine kurulu olduğu iradeye dayalı sistemin altını oyan ve politik manipülasyona cevaz veren niteliktedir. Dahası Ermenistanın attığı adımla açıkça bunu hedeflemesi, UCMnin gerçek bir adalet merci değil, politik bir silah olarak düşünüldüğünü kanıtlar niteliktedir. Zira Ermenistanın asıl amacının bir mahkumiyet almaktan ziyade davanın görülmesi olduğu düşünülmektedir. Müteakip paragraflarda detaylandırılacağı üzere, Ermenistan tarafının yargı yetkisi engeli aşılsa dahi esasa ilişkin normal ve adil bir yargılama yapılması halinde hiçbir şansının olmadığını bildiği kanaatimiz mevcuttur.

İkinci olarak, Ermeni tarafının suçun unsurlarının oluştuğunu kanıtlaması gerekmektedir. Roma Statüsünün 7(1)(d) Maddesinde düzenlenen Nüfusun sınır dışı edilmesi veya zorla nakli nedeniyle insanlığa karşı suç, bazı belli başlı unsurların kanıtlanması ile mümkün olacaktır. Bunlar:

1. Eylemin herhangi bir sivil topluluğa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak gerçekleştirilmesi
2. Fail, davranışın sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olduğunu veya böyle bir eylemin parçası olmayı amaçladığını bilmesi
3. Davranışın, söz konusu gruba yönelik açık bir benzer davranış modeli bağlamında gerçekleşmiş olması veya bizzat böyle bir yıkıma neden olabilecek bir davranış olması
4. Failin, davranışın söz konusu gruba yönelik açık bir benzer davranış modeli bağlamında gerçekleştiğinin veya bizzat böyle bir yıkıma neden olabilecek bir davranış olduğunun farkında olması
5. Failin, uluslararası hukukun izin verdiği gerekçeler olmaksızın, bir veya daha fazla kişiyi sınır dışı etme veya diğer zorlayıcı eylemler yoluyla başka bir Devlete veya yere sınır dışı etmesi veya zorla nakletmesi
6. Söz konusu kişi veya kişilerin, sınır dışı edildikleri veya nakledildikleri bölgede yasal olarak mevcut olmaları
7. Failin, bu tür bir mevcudiyetin hukuka uygunluğunu ortaya koyan fiili koşulların farkında olması.
- 8.a Failin, uluslararası hukukta izin verilen gerekçeler olmaksızın, bir veya daha fazla kişiyi başka bir Devlete veya yere sınır dışı etme veya zorla transfer etme niyetinde olması

8.b. Failin, bir veya daha fazla kişinin, uluslararası hukuk kapsamında izin verilen gerekçeler olmaksızın, başka bir Devlete veya yere sınır dışı edilmesine veya zorla nakledilmesine neden olmayı amaçlaması ve failin, bir veya daha fazla kişinin uluslararası hukukta izin verilen gerekçeler olmaksızın başka bir Devlete veya yere sınır dışı edilmesinin veya zorla nakledilmesinin farkında olması

8.c Failin, sınır dışı edilmenin veya zorla nakledilme işleminin uluslararası hukukta izin verilen gerekçeler olmadan gerçekleştirildiğinin farkında olmasıdır.[22]

Uluslararası mahkemelerin yerleşik içtihatlarından da bilindiği üzere, savaştan veya iç huzursuzluktan rahatsız olarak göç etme fiilleri zorla göç kavramına girmemektedir.[23] Dahası ülkeyi terk eden kimselerin orada hukuken meşru biçimde bulunmaları gerekmektedir. Öte yandan zorunlu göçten bahsetmek için icrai olarak göç ettirmenin gerçekleşmesi gerekmemektedir. Zorunlu göçe sebep olmak amacıyla ve böyle bir göçe sebep olacak ağırlıkta koşulların kasten yaratılması da bu çerçevede değerlendirilecektir. Hiç şüphesiz Ermenistanın olası iddiaları bu noktada yoğunlaşacaktır. Bu noktada, sahadaki gerçeklere bakmak suretiyle üç temel sorunun cevabını vermek yerinde olacaktır. 1- Azerbaycan göçe zorlayacak ağırlıkta tecrit v.b. eylemlerde bulunmuş mudur? 2- Azerbaycanın göç ettirme kastının olduğunu kanıtlayacak ağırlıkta direkt veya bağlamsal delil var mıdır? 3- Karabağda bulunan Ermeni azınlığı orada uluslararası hukuka uygun olarak mı bulunmaktadır? Azerbaycan vatandaşlığını reddetmeleri sınır dışı edilmelerini meşru kılar mı? Söz konusu hususlar daha sonra farklı yazılarda detaylıca ele alınabilir.

Luis Moreno Ocamponun Soykırım İddiaları ve Nedenleri

Uluslararası ceza hukuku ve UCMnin Karabağ uyuşmazlığı çerçevesinde öne çıkabileceğine dair diğer işaret ise ilk UCM savcısı Ocamponun 7 Ağustos 2023 tarihinde yayınladığı 28 sayfalık uzman görüşü olarak belirlemektedir.[24] Ocampo, kendi ifadesiyle, Artsakh olarak bilinen Dağlık Karabağda yaşayan 120.00 Ermeniye karşı devam eden bir soykırım olduğu iddiasında bulunmuştur. Her ne kadar Ermeni diasporası ve lobileri bu iddiayı bir süredir dile getirmekteyse de, üçüncü kişilerin yaptıkları hukuki nitelermelerde daha dikkatli bir dil kullandığını gözlemlemek mümkündür. Yorumcular genelde en uç olarak Soykırım tehlikesinden bahsetmekte ancak devam eden bir soykırımın varlığına işaret etmemektedir.[25] Bu bakımdan Ocamponun açıklaması oldukça büyük yankıya sebep olmuştur. Ocamponun sözlerinin yankısının büyüklüğü, her ne kadar UCMnin eski başsavcısı olması sebebi ile hâlihazırda bir organik bağı bulunmasa ve Ocamponun UCMdeki son dönemi cinsel taciz ve rüşvet iddiaları ile gölgelenmiş olsa da,[26] Mahkemenin ilk başsavcısı olması unvanından ötürüdür. Bu bakımdan yayınladığı uzman raporu gayri resmi olarak dahi olsa UCM ile ilintili hale gelmiştir.

Ocamponun iddialarının hukuki muhtevası oldukça direkttir. Buna göre Ocampo, Laçın Koridorunun Azerbaycan güvenlik güçleri tarafından abluka altına alınarak her türlü gıdaya, tıbbi malzemeye ve diğer temel ihtiyaçlara erişimin engellendiğinin iddia etmekte, bu fiillerinde

Soykırım Sözleşmesinin II. Maddesinin (c) bendi kapsamında bir Soykırım olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İlgili hükme göre soykırım kastı ile □ yani etnik, dini, ulusal veya ırki bir grubu, bütünüyle veya kısmen, ayrı bir antite olarak (as such) yok etme kastı ile □ hareket edilerek c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak, yaşam şartlarını kastten değiştirmek soykırım suçunu teşkil etmektedir.

Ocamponun görüşünün derinliklerine indiğimizde ve bu iddiasını ne şekilde gerekçelendirildiğine bakıldığında en hafif tabiri ile hayal kırıklığına uğramamak elde değildir. Hakan Yavuzun vurguladığı üzere, Ocampo'nun bölgenin tarihi hakkındaki bilgisi başlangıç düzeyinde ve çoğunlukla yanlış görünmektedir.[27] Her şeyden önce Ocampo bölgeye ilişkin bir uzmanlığa sahip olmadığı gibi, kullandığı resmi kaynaklardan (örneğin UADn'in ihtiyati tedbir kararı),[28] bu kaynakların ima dahi etmediği ekstrem çıkarımlar yapmaya kalkışmış ve daha kötüsü de zaman zaman hiçbir atıfta bulunmadan Ermeni iddialarını mutlak doğruymuş gibi yansıtmıştır.

Ocamponun tarihçi olmadığından hareketle, kendisini manipüle etmek için büyük gayret sarf eden Ermeni lobilerinin etkisi ile bilgi birikimini aşan talihsiz çıkarımlar yaptığı düşünülebilir. Ancak ne yazık ki Ocamponun hukuki argümanlarının kalitesi ve inandırıcılığı da eski bir başsavcının sıfatına yakışmayacak kadar zayıftır. Karabağda, Ocamponun iddia ettiği minvalde bir soykırımdan bahsetmek için, iki hukuki unsurun ortaya konulması gerekmektedir: 1- Bölgedeki Ermeni etnik grubunun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak, yaşam şartlarının kastten değiştirilip değiştirilmediği (suçun maddi unsuru), 2- Bu fiilin soykırım kastı ile, yani grubu bütünüyle veya kısmen, ayrı bir antite olarak (as such) yok etme kastı ile, işlenip işlenmediği (suçun manevi unsuru).

Gerek (c) bendinin niteliği, gerekse soykırım kastının direkt olduğu kadar çıkarımsal/bağlamsal delillerle kanıtlanmakta olması, bu iki unsurun olay özelinde iç içe geçmesine sebebiyet vermektedir. O halde iki temel soruya cevap vermek suretiyle, Ocamponun iddiasının hukuki ve maddi muteberliği hususunda sağlıklı yorum yapmak mümkün hale gelmektedir. İlk soru, Azerbaycanın gerçekten de abluka uygulamak suretiyle her türlü gıda, ilaç v.b. yardımın önüne geçip geçmediği ve bu minvalde (c) bendi kapsamında suçun maddi unsurlarının tekamül edip etmediğidir. Tartışılması gereken diğer husus ise bu çerçevedeki fiillerin ve dolaylı delillerin Azerbaycan yönetiminin üyeleri bakımından soykırım kastına delalet edip etmediğidir.

İlk soruya ilişkin olarak Ocamponun analizi neredeyse hiçbir delili içermemekte, Ocampo iddiasını neredeyse bir doğal gerçekmiş gibi ortaya koymaktadır. Ocamponun delil olarak gösterdiği tek makul kaynak UADn'in Şubat ayındaki ihtiyati tedbir kararı olup, bu karardaki gıda ulaşımındaki aksama ve kısıtlamaların geri dönülemez ağırlıkta sonuçlar yaratabileceğini, hayat kurtaran ilaçlar da dahil olmak üzere gıda maddeleri ve ilaçlar, kronik hastalık tedavisi veya koruyucu bakım ve tıbbi ekipman gibi insani ihtiyaçlar için gerekli olan malların ithalatı ve satın alınmasına ilişkin kısıtlamaların sağlık üzerinde ciddi zararlı etkileri olabileceğini belirtmektedir.[29] Bu noktada mahkeme bütüncül bir kısıtlama veya yoksun bırakmadan ziyade mevcut kısıtlamaların yaratabileceği geri

dönüşü olmayan sonuçlardan ve tehlikelerden bahsetmekteyken, Ocampo buradan Karabağ Ermenilerinin bütüncül bir abluka altında açıklıktan ölüme terk edildiği yönünde absürd ve iyi niyetli olmaktan uzak bir çıkarım yapmaktadır. Hakan Yavuzun belirttiği üzere,

Ocampo, raporunda Laçın koridorunun kapatılmasını Ermeni halkını açlığa mahkûm etmeye yönelik kasıtlı bir çaba olarak nitelendiriyor. Çelişkili bir şekilde bu iddia, bölgenin ilk elden araştırılmasından ya da koridorun kapatılmasının altında yatan motivasyonların anlaşılmasına yönelik kapsamlı bir araştırma çabasıyla yoksun biçimde ortaya konuluyor. Böylece durumun soykırım olarak vasıflandırılmasında göze çarpan bir abeslik beliriyor.

Değerlendirme, Karabağ'ın Ermenistan sınırlarının ötesine uzanan gıda akışını da kapsayan geçim altyapısının çok yönlü doğasını göz ardı ediyor. Dahası, Cumhurbaşkanı Aliyev'in Ağdam yolunun alternatif güzergâhının kullanılmasında ısrar ederek, Ermenilerin yoksun bırakılmasını veya sınır dışı edilmesini amaçlayan kötü niyetli bir plan yerine, Ermenilerin Azerbaycan devletine intibakına odaklanan belirgin bir niyeti ortaya koymasını dikkate almamaktadır.

Ne yazık ki Ocampo'nun analizi, Azerbaycan'ın politikalarının altında yatan gerçek niyetleri aydınlatmadaki başarısızlığı nedeniyle, yetersiz kalıyor. Ocampo, bu eylemleri prematüre olarak soykırım sözleşmesine bağlamaya çalışarak, istemeden de olsa soykırım suçunun derin ciddiyetini azaltmakla kalmıyor, aynı zamanda acı çeken Karabağ Ermenilerine yanıltıcı bir iyimserlik duygusu da veriyor. Bu yaklaşım, açıklayıcı bir yol gösterici olmaktan ziyade, mevcut durumun incelikli gerçekliğini ve sonuçlarını gizlemektedir.^[30]

Ocamponun bihaber olduğu veya olmayı tercih ettiği bölgenin gerçekleri derin bir incelemeyi gerektirmeyecek kadar açıktır ve basına yansıyan haberler bu gerçekler hakkında bilgi vermektedir. Gerçeklerin hiçbirine değinme ihtiyacı duymayan Ocampo, görüşünün büyük bir kısmını Başkan Aliyev ve diğer muhtemel sorumluların soykırım kastını kanıtlamaya ayırmıştır. Bu noktada kısa bir bölümü önceki emsal mahkeme kararlarına ayıran Ocampo,^[31] direkt kanıtın yokluğunda soykırım kastının bağlam ve diğer çevresel faktörlerden çıkarsanabileceğine dair oturmuş olan içtihatın örneklerini alıntılamıştır. Ancak bu noktada Ocampo içtihatın belki de en önemli hukuki ayrıntısını, gözden kaçırmıştır. Only reasonable inference olarak isimlendirilen doktrine göre,^[32] soykırım kastını çıkarsayabilmek için, bağlamsal delillerin soykırım kastı haricinde başka hiçbir kasta delalet etmiyor olması gerekmektedir. Başka bir deyişle durumdan yapılabilecek tek çıkarsamanın soykırım kastının varlığı olmalıdır. Maddi gerçekler ışığında böyle kesin bir çıkarım yapmanın ne derece mümkün olduğu okuyucunun takdirindedir.

Bu küçük gözden kaçırılmaya müteakip Ocampo ivedilikle Azerbaycan hükümetinin ve Başkan Aliyev'in soykırım kastını çıkarsamaya girişmiştir. Ocampoya göre Aliyev'in soykırım kastı aşağıdakilerden çıkarsanabilir:

- 1) Laçın Koridoru'ndan insan ve mal geçişini ve taşınmasını durdurmak için bilerek sistematik adımlar attı ve sonunda çimento bloklarla bir kontrol noktası yerleştirerek koridoru abluka altına aldı;
- 2) Uluslararası Adalet Divanı tarafından Laçın Koridorunun abluka altına alınmasının

getirdiği yaklaşan tehlikelere ilişkin uyarıda bulunmasına rağmen ablukaya devam etti; ve

3) Cumhurbaşkanı Aliyev, kasıtlı eylemlerinin sonuçlarına ilişkin açıkça bilgi sahibi olmasının yanı sıra, Uluslararası Adalet Divanı'nın emirlerini yerine getirilmesini isteyerek reddetti.[33]

Bu iddiaların tutarsızlığı yapılan resmi açıklamalarla tereddütte yer bırakmayacak şekilde kanıtlanmıştır. Görüldüğü üzere büyük çoğunlukla yanlı ve saptırılmış bilgilere dayanarak Aliyev'in soykırım kastı taşıdığını iddia eden Ocampo, bir adım ileri giderek, gizli raporlarda sorumluluğu olduğunu düşünölen 5 kişinin de araştırılması fikrine destek veriyor (Zakir Asker Hasanov, Elchin Guliyev, Akshin Maherramov, Misir Aliyev, ve Farid Shafiyev). Ocampo analizinin devamını Aliyev'in nasıl UCM önüne çıkarılabileceğine ve iddia ettiği soykırımın nasıl engelleneceğine ayırıyor. Ancak bu yazı çerçevesinde abes soykırım iddialarına dayanan bu spekülâtif tartışmalara girmemeyi daha doğru buluyoruz.

Detaylı biçimde ele aldığımız üzere Ocamponun uzman görüşü gerek hukuki gerekse maddi gerçekleri saptırarak manipölatif bir soykırım iddiasını ileri sürmeye adanmıştır. Hakan Yavuzun not ettiği üzere bu Ocampo analizi resmi mecralarda pek ciddiye alınmamışa benzemektedir.[34] Nitekim Ermenistanın Karabağdaki insani felakete ilişkin müzakere çağrısı sonucu toplanan Güvenlik Konseyi, delil olmadığı gerçeğine binaen herhangi bir açıklama yapamamıştır. Ocampo raporu ile istediği sonuca ulaşamayan Ermeni tarafı daha sonra Amerikan Üniversitesi'nden Profesör Juan E. Mendez'e bir rapor hazırlatmıştır, ancak açık bir Ermeni destekçisi olan Mendez dahi, Ocampo'nun "soykırım suçunun işlendiği" yönündeki önceki iddiasının aksine, Karabağ halkının karşı karşıya olduğu potansiyel soykırım riskinin altını çizmeye odaklanmıştır.[35]

Sonuç

Karabağ meselesi UCM ve uluslararası ceza hukuku için yeni bir tarafsızlık testi teşkil edecektir. Ermenistanın politik bir silah olarak kullanma niyeti kuvvetle muhtemel olan UCM üyeliği bu noktadaki ilk önemli testi oluşturmaktadır. Tabi ki Ermenistanın üyeliğinin önünde herhangi bir teknik engel yoktur. Ancak üyelik süreci tamamlandıktan sonra yeni bir Myanmar/Bangladeş durumu yaratma girişimi hasıl olursa, bu noktada UCMnin göstereceği yaklaşım önemli olacaktır. Yazımızda belirttiğimiz üzere, Ermenistanın bu yöndeki muhtemel girişiminin nihayetinde başarıya ulaşması ziyadesi ile zordur zira zorla göç ettirme suçunun unsurlarının oluşmadığı aşıkardır. Ermenistanın amacı süreci soruşturma ve kovuşturma aşamalarına taşıyarak politik baskı unsuru oluşturmak ve moral olarak -tabiri caiz ise □ çamur at izi kalsın stratejisini tamamına erdirmektir. Bu noktada UCMnin göstereceği duruş kendi prestiji açısından da ziyadesi ile önemlidir. Öte taraftan Ocamponun açıklamalarının uluslararası ceza hukuku çevrelerince ve başta BM olmak üzere kurumlarda nasıl yankılanacağı siyasi yaklaşımın göstergesini oluşturacaktır. Konunun tarafsız bir yaklaşımla mı ele alınacağı, yoksa Ocampo gibi etkin Ermeni grupların manipölatif argümanlarının ve saptırmalarının üzerine bir söylem mi inşa edileceği alanın ve UCMnin uzun vadede tarafsızlık algısı için önemli olacaktır. Çünkü en

nihayetinde gerçeğin ortaya çıkmak gibi kötü bir huyu vardır.

*Fotoğraf: Human Rights Watch - <https://www.hrw.org/news/2020/09/02/qa-international-criminal-court-and-united-states>

[1] Biddiss, Michael. "Victors' justice? The Nuremberg Tribunal." *History Today* 45.5 (1995): 40-46.

[2] Đurković, Miša. "The Political Dimension in the Work of the International Tribunal for the Former Yugoslavia: ICTY as a form of Political Justice." *Serbian Political Thought* 18.2 (2018): 33-51.

[3] Statement by Luis Moreno-Ocampo, Prosecutor of the International Criminal Court, Informal meeting of Legal Advisors of Ministries of Foreign Affairs (New York, 24 October 2005), page 5. Available at https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/9D70039E-4BEC-4F32-9D4A-CEA8B6799E37/143836/LMO_20051024_English.pdf

[4] Grzybowski, Janis, and Filipe dos Reis. "After states, before humanity? The meta-politics of legality and the International Criminal Court in Iraq, Afghanistan, and Palestine." *Review of International Studies* (2023): 1-19.

[5] Niang, Mandiaye. "Africa and the Legitimacy of the ICC in Question." *International Criminal Law Review* 17.4 (2017): 615-624; García Iommi, Lucrecia. "Whose justice? The ICC Africa problem." *International Relations* 34.1 (2020): 105-129.

[6] Labuda, Patryk I. "The International Criminal Court and perceptions of sovereignty, colonialism and pan-African solidarity." *African Yearbook of International Law* 20.1 (2014): 289-321.

[7] Bkz. <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf>

[8] Bu noktada belirtmek gerekir ki saldırı suçu hususi niteliği ve tanımı sebebi ile bu tanımın bir parçası değildir.

[9] "Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova". International Criminal Court. 17 March 2023. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

[10] Human Rights Watch, US Sanctions on the International Criminal Court, 14 Aralık 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/12/14/us-sanctions-international-criminal-court>

[11] BBC, US revokes visa of International Criminal Court prosecutor, 5 Nisan 2019, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-47822839#>

[12] ICC, 15 Eylül 2023 Tarihli Açıklama <https://twitter.com/IntlCrimCourt/status/1702717413681205427>

[13] ICJ, Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Armenia v. Azerbaijan), filed in the Registry of the Court on 16 September 2021 <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/180/180-20210916-APP-01-00-EN.pdf>

[14] Ibid.

[15] Ibid.

[16] Isabel Kaminski, Azerbaijan sues Armenia for wartime environmental damage, The Guardian (26 Ocak 2023) <https://www.theguardian.com/environment/2023/jan/26/azerbaijan-sues-armenia-for-wartime-environmental-damage-bern-convention-biodiversity-aoe>

[17] Gurgen Petrossian, Armenia as the 124th Member to the Rome Statute, Opinio Juris (22 Eylül 2023) <http://opiniojuris.org/2023/09/22/armenia-as-the-124th-member-to-the-rome-statute/>

[18] Ibid.

[19] Avet Demourian, Armenias parliament votes to join the International Criminal Court, straining ties with ally Russia AP (3 Ekim 2023) <https://apnews.com/article/armenia-icc-russia-3bd422845c2db17bd7636027290cc7ff>

[20] ICC Pre-Trial Chamber I, Decision on the Prosecutions Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute, (6 Eylül 2018) https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2018_04203.PDF

[21] Taha Almasri, Territorial Jurisdiction at the International Criminal Court for Deportation Across the High Seas ,EJIL:Talk! (25 Eylül 2023) https://www.ejiltalk.org/territorial-jurisdiction-at-the-international-criminal-court-for-deportation-across-the-high-seas/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2

[22] Case Matrix, Art. 7(1)(d) Crime against humanity of deportation or forcible transfer of population <https://www.casematrixnetwork.org/cmn-knowledge-hub/elements-digest/art-7/7-1-d/>

[23] *Prosecutor v. Vojislav Šešelj, Case No. IT-03-67-T, Judgement, 31 March 2016*, paras. 193, 195.

[24] Luis Moreno Ocampo, Genocide against Armenians in 2023, (7 Ağustos 2023) https://luismorenoocampo.com/wp-content/uploads/2023/08/Armenia-Report-Expert-Opinion.pdf?utm_source=Web&utm_medium=Landing&utm_campaign=Downloads

[25] Reliefweb, Azerbaijan's attack on Nagorno-Karabakh raises the risk of genocide against ethnic Armenians in the region, (22 Eylül 2023) <https://reliefweb.int/report/azerbaijan/azerbaijans-attack-nagorno-karabakh-raises-risk-genocide-against-ethnic-armenians-region>; ABD Dış İlişkiler Komitesi, Chairman Menendez Delivers Floor Speech Urging Action to Prevent Genocide in Nagorno-Karabakh, (12 Eylül 2023), <https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/chairman-menendez-delivers-floor-speech-urging-action-to-prevent-genocide-in-nagorno-karabakh>

[26] Joshua Rozenberg, Why the world's most powerful prosecutor should resign: Part 2, The Telegraph (14 Eylül 2008) <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/lawreports/joshuarozenberg/2446064/Why-the-worlds-most-powerful-prosecutor-should-resign-Part-2.html> ; Von Sven Becker, Marian Blasberg ve Dietmar Pieper A Former ICC Chief's Dubious Links, Spiegel (5 Ekim 2017) <https://www.spiegel.de/international/world/ocampo-affair-the-former-icc-chief-s-dubious-libyan-ties-a-1171195.html>

[27] Hakan Yavuz, The Politicization of Genocide: Is There a Genocide in Karabakh?, E-International Relations (20 Eylül 2023), <https://www.e-ir.info/2023/09/20/the-politicization-of-genocide-is-there-a-genocide-in-karabakh/>

[28] ICJ, Armenia v. Azerbaijan Order of February 22, 2023, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/180/180-20230222-SUM-01-00-EN.pdf>

[29] ICJ, Armenia v. Azerbaijan Order of February 22, 2023, para 55, citing Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America) (Provisional Measures) [2018] ICJ Rep 623, para 91.

[30] Hakan Yavuz, The Politicization of Genocide: Is There a Genocide in Karabakh?, E-International Relations (20 Eylül 2023), <https://www.e-ir.info/2023/09/20/the-politicization-of-genocide-is-there-a-genocide-in-karabakh/>

[31] Prosecutor v. Kayishema and Ruzindana (Appeal Judgement) ICTR-95-1-A (May 21, 1999) para 159. Prosecutor v. Karadžić (Rule 98 bis Appeal Judgment) IT-95-5/18-AR98bis.1 (July 11, 2013) para 80. Prosecutor v. Gacumbitsi (Appeal Judgment) ICTR-2001-64-A (July 7, 2006) para 40.

[32] Kai Ambos, Karadzics Genocidal Intent as the Only Reasonable Inference, EJIL:Talk! (1 Nisan 2016) <https://www.ejiltalk.org/karadzics-genocidal-intent-as-the-only-reasonable-inference/>

[33] Luis Moreno Ocampo, Genocide against Armenians in 2023, (7 Ağustos 2023) https://luismorenoocampo.com/wp-content/uploads/2023/08/Armenia-Report-Expert-Opinion.pdf?utm_source=Web&utm_medium=Landing&utm_campaign=Downloads

[34] Hakan Yavuz, The Politicization of Genocide: Is There a Genocide in Karabakh?, E-International Relations (20 Eylül 2023), <https://www.e-ir.info/2023/09/20/the-politicization-of-genocide-is-there-a-genocide-in-karabakh/>

[35] ABD Dış İlişkiler Komitesi, Chairman Menendez Delivers Floor Speech Urging Action to Prevent Genocide in Nagorno-Karabakh, (12 Eylül 2023), <https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/chairman-menendez-delivers-floor-speech-urging-action-to-prevent-genocide-in-nagorno-karabakh>

Yazar Hakkında :

Onur Uraz, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesinde, Uluslararası Kamu Hukuku alanında öğretim üyesidir. Araştırma alanları uluslararası ceza hukuku (özellikle soykırım suçunun yasal kavramsallaştırması), insan hakları hukuku ve uluslararası enerji hukuku üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dr. Uraz, yüksek lisansını Glasgow Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra 2020 yılında Southampton Üniversitesi'nden Uluslararası Hukuk alanında doktorasını almıştır. Dr. Uraz, 2017'den beri Uluslararası Soykırım Araştırmacıları Birliği (International Association of Genocide Scholars - IAGS) Kararlar Komitesi üyesi, 2020 yılından beri ise AVİM Misafir Araştırmacısıdır.

Atıfta bulunmak için: URAZ, Onur. 2024. "LUİS OCAMPO'NUN AÇIKLAMALARI VE ERMENİSTAN'IN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ ÜYELİĞİ: KARABAĞ İHTİLAFINDA MAHKEME TARAFSIZ KALABİLECEK Mİ? ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 21. Ekim 10. Erişim Temmuz 17, 2024. <https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/LUIS-OCAMPO-NUN-ACIKLAMALARI-VE-ERMENISTAN-IN-ULUSLARARASI-CEZA-MAHKEMESI-UYELIGI-KARABAG-IHTILAFINDA-MAHKEME-TARAFSIZ-KALABILECEK-MI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2024 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır